

นิยามศัพท์

๑. การสร้างเสริมสุขภาพ ในประเทศไทยได้ขยายขอบเขตจากการส่งเสริมสุขภาพ อนามัยส่วนบุคคล และอนามัยสิ่งแวดล้อม ไปเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนบุคคลและชุมชนให้สามารถจัดการหรือพัฒนาสุขภาพของตนและชุมชน รวมทั้งการพัฒนาหรือยกระดับปัจจัยกำหนดสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพทั้ง ๕ ข้อของกฎบัตรอตตาวา (ปี ๒๕๒๙) กฎบัตรกรุงเทพ (ปี ๒๕๔๘) ที่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยกำหนดสุขภาพ และในการประชุมครั้งที่ ๘ ที่เฮลซิงกิ ฟินแลนด์ (๒๕๕๖) ที่ได้ประกาศ Helsinki Statement on Health in All Policies (HiAP) พยายามทำให้หลักการ “ทุกนโยบายห่วงใยสุขภาพ” การสร้างเสริมสุขภาพจึงอาจไม่เพียงแต่ระบบย่อยของระบบสุขภาพ แต่จะเป็นเป้าหมายของการพัฒนาระบบสุขภาพในภาพรวมที่มีการกำหนดนโยบายสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกัน ควบคุมโรคและปัจจัยคุกคามสุขภาพที่ดีด้วย

๒. การอภิบาลระบบ หมายความว่า การดูแลระบบหรือการปกครอง (การบริหาร) ที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สูงสุดร่วมกันของทุกฝ่าย เกิดความสุขสงบร่มเย็นหรือสุขภาวะในสังคม

๓. นโยบายสาธารณะ หมายความว่า ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมเชื่อ หรือต้องการให้เป็นไปทางนั้น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันประโยชน์ เกื้อกูลกัน และเกิดความสุขของคนในสังคม อาจเป็นนโยบายที่เป็นทางการ เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

๔. การอภิบาลโดยรัฐ (Governance by Government) คือ การปกครอง/ดูแลระบบ/บริหารจัดการ โดยกลไกของรัฐ จากรัฐบาล ผ่านส่วนราชการลงไปยังประชาชน ตามแนวทางประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) โดยใช้ “พลังอำนาจรัฐ” (กฎหมายและงบประมาณ) เป็นเครื่องมือสำคัญ

๕. การอภิบาลโดยตลาด (Governance by Market) คือ การดูแลระบบ/บริหารจัดการโดยกลไกตลาดเป็นหลัก เป็นการอภิบาลระบบที่มองเห็นโครงสร้างและกลไกไม่ชัดเจนเหมือนการอภิบาลแบบแรก มีส่วนสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมเสรีอย่างมาก โดยใช้ “พลังอำนาจทุน” (เงินและการจัดการทางธุรกิจ) เป็นเครื่องมือสำคัญ

๖. การอภิบาลโดยเครือข่าย (Governance by Network) คือ การปกครอง/ดูแลระบบ/บริหารจัดการ ด้วยการทำงานเชื่อมโยงถักทอกันเป็นเครือข่ายหลายมิติ มีผู้เล่นหลายภาคส่วน มีความสนใจและผลประโยชน์ที่แตกต่าง มีค่านิยมร่วม หลักการร่วม เป้าหมายร่วม/ทำงานร่วม/ทรัพยากรร่วมเป็นเรื่อง ๆ ไป ต้องอาศัยการพูดคุยเจรจาต่อรอง/ถกเถียงเป็นหลัก ไม่มีอำนาจบังคับ ไม่ขึ้นตรงต่อกัน การอภิบาลระบบแบบนี้เป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยแบบถกเถียง (Participatory/Deliberative Democracy) ใช้ “พลังอำนาจทางสังคม” (Social Power) หรือพลังแห่งความร่วมมือและเจตนารมณ์ร่วมของสังคม เป็นเครื่องมือสำคัญ

๗. **นโยบายด้านสาธารณสุข** เป็นนโยบายเกี่ยวกับการแพทย์และการสาธารณสุข เช่น นโยบายหลักประกันสุขภาพ นโยบายการเข้าถึงยาถ่วงหน้า นโยบายการควบคุมป้องกันโรคต่าง ๆ นโยบายด้านสุขภาพจิต เป็นต้น

๘. **นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ** เป็นนโยบายในทุกสาขาที่ให้ความสำคัญต่อมิติด้านสุขภาพด้วย พร้อมทั้งจะป้องกัน ควบคุม หรือลดผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายเหล่านั้น เช่น นโยบายการลดสารตะกั่วในน้ำมัน นโยบายการจัดการจราจรเพื่อลดอุบัติเหตุบนท้องถนน นโยบายส่งเสริมการเกษตรปลอดภัย นโยบายเกี่ยวกับการจัดระบบการเดินและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน นโยบายการจัดสวนและพื้นที่สาธารณะในชุมชนที่เอื้อต่อสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งเรื่องนี้เป็นตามแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพ ตามกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) และแนวคิดเรื่องการให้ความสำคัญกับมิติสุขภาพในทุกนโยบายสาธารณะ (Health in All Policies: HiAP)